

Den norske tannlegeforenings Tidende

120. ÅRGANG – 2010

Ansvarlig redaktør: Ellen Beate Dyvi

Tidende ligger også på Internett i fulltekst med forfatter- og fritekstsøk: www.tannlegetidende.no

LEDER

Sammen er vi mindre alene	5
Uenighet fører lengst	85
Mer penger fra hver pasient – er det rett kurs?	161
Frem i lyset	221
Motorveien tilbake til kroppen.....	297
Takk for hjelpen.....	357
Penger og etikk engasjerer	445
Slapp av litt – og se hva som skjer.....	523
Puritanisme eller pur pragmatisme	661
Saken som ikke ville falle til ro	745
Snakk så folk forstår	889
Ta tiden til hjelp.....	965
Uenighet styrker demokratiet.....	1033

PRESIDENTEN HAR ORDET

Etikk på dagsorden	7
Trenger vi NTF?	87
Vi vil beholde mangfoldet	163
Klinisk forskning	223
Vi tar barneombudets utfordring på alvor	299
Norsk Helsennett – nå også for tannleger	359
Strategier – det er viktig det!	447
Det er sommer, det er sol	527
Jenter og sånn	663
Praksisformer, alderdom, pensjon og strategi	747
Tannhelsepriser nok en gang	895
Gode naboer.....	967
Mens foreningsåret 2010 ebber ut.....	1035

NORDISK TEMA 2010: IMPLANTOLOGI

Förord: Vävnadsförankrade implantat	9
Tomas Albrektsson: Implantathistorik.....	10
Kerstin och Hans-Göran Gröndahl: Röntgenundersökningen inför implantatbaserad protetisk rehabilitering	16
Kjell Størksen, Evelyn Neppelberg, Marit Midtbø og Harald Gjengedal: Dental implantatbehandling – pasientvurdering og behandlingsplanlegging.....	22
Klaus Gotfredsen og Morten Schiødt: Implantatbehandling af den medicinsk kompromitterede patient	38
Jan Eirik Ellingsen, Anders Ekfeldt, Karl Ekstrand, Erik Saxegaard og Hans Jacob Rønold: Suksess og overlevelse av implantatforankret protetikk	88
Lars Sennerby, Stefan Lundgren och Lars Rasmusson: Benaugmentation i samband med implantatbehandling – en teknik- og litteraturöversikt	94
Patricia Stoor och Pekka Laine: Implantatbehandling och dess estetiska aspekter	104
Flemming Isidor og Søren Schou: Implantatbehandling på paradontitis-modtagelige patienter	110

Anja Nieminen, Marjatta Jokela-Hietamäki och Veli-Jukka Uitto: Implantatens livslängd beroende av stödbehandlingen.....	116
---	-----

VITENSKAPELIGE ARTIKLER

Dorthe Holst og Irene Skau: Tenner og tannstatus i den voksne befolkning i Norge. Hvor stor er den sosiale ulikheten?.....	164
Tove I. Wiggen og Nina J. Wang: Hvordan ser fem-åringenes tenner ut? Karieserfaring i primære tannsett	170
Nils Jacobsen: Integritet i klinisk forskning	224
Harald M. Eriksen: Orale funksjoner i odontologiens grenseland.....	232
Lars-Christian Rebne og Nina J. Wang: Tolvåringer i Oslo har behov for informasjon om tannhelse. En spørreundersøkelse om kunnskap, holdning og atferd	300
Jostein Grytten: Trygdepolitiske problemstillinger i tannhelsetjenesten – en oversikt.....	304
Ole Iden, Asgeir Bårdsen og Inge Fristad: Feilslag ved lokalanestesi – mekanismer, mulige årsaker og strategier	360
Magne Raadal, Margrethe Vika, Erik Skaret og Lars-Göran Öst: Sprøyteskrekke – typer, forekomst og behandling	370
Åslaug Haugsdal, Ingvill Ese Haugen og Trond I. Berge: Resultat eitt år etter rotspissamputasjon. Ein retrospektiv studie frå ein universitetsklinikk	448
Eli-Karin Søvdsnes, Erik Skaret, Ivar Espelid og Annhild Mosdøl: Interaktiv nettside for endring av helseatferd	546
Harald M. Eriksen, Maud Bergdahl, Lars-Inge Byrkjeflot, Claes-Göran Crossner, Anders Tillberg og Eeva Widström: Ekstern klinisk trening. Erfaringer fra tannlegeutdanningen i Tromsø 2007 – 2009	664
Anthony N. Valen, Kari Birkeland, og Nina J. Wang: Henvisning av voksne pasienter til kjeveortoped. Faktorer av betydning for henvisningspraksis.....	670
Nils Jacobsen og Arne Hensten: Reproduksjonsskadelige stoffer i dentale plastmaterialer?	748
Marit Øilo: Kroneprepareringer og retensjons-elementer.....	754
Anne Nordrehaug Åstrøm og Marianne Eikefjord Kløvning: Sosial fordeling av tannstatus og opplevd tannhelse blant eldre i Norge og Sverige.....	762
Tore Bjørnland og Anne Møystad: Kroniske sykdommer og tilstander i kjeveledd og muskulatur.....	896
Marit S. Skeie, Sima Rafey og Kristin S. Klock: Kosthold hos førskolebarn med mødre av henholds-	

vis norsk bakgrunn eller asiatiske innvandrerbakgrunn i Oslo i 2002	904
Helena O. Haugbo, Kari Storhaug og Tiril Willumsen: Rusavhengighet, psykiatri og oral helse. Rapport fra et sykehusprosjekt i Oslo.....	912
Randi Skår, Inger Marie Løes, Lise Thorsen, Shores Afnan og Sigbjørn Løes: Cytostatika og oral helse.....	968
Dorthe Holst og Annemarie A. Schuller: Oral helse i livsløpsperspektiv. Født i 1929 og 77 år i 2006.....	974
Maren Johnsen Rishaug, Anja Nyland Simensen, Kristin S. Klock, Olav E. Bøe, Harald Nesse og Knut N. Leknes: Implantatforankret protetisk behandling. Faktorer av betydning for terapivalget .	1036
Tove I. Wiggen, Nina J. Wang: Foreldrefaktorer og kariesutvikling hos barn før fem års alder	1044
Sissel Grønning Haram og Nina J. Wang: Klinisk undersøkelse av 2-åringer på tannklinikk. Oppfølging etter 1,5 år.....	1050

KLINISK FAG

Sigbjørn Løes og Ketil Moen: Når odontogene infeksjoner krever sykehusinnleggelse. Høyriskotilstander hos lavrisikopasienter.....	768
---	-----

KASUISTIKKER

Even Mjøen, Helge Rishheim og Per Skjelbred: Når kart og terreng ikke stemmer	236
Henrik Skjerven, Axel Bergman, Bjørn Bamse Mork-Knutsen og Hans R Haanæs: Interdisiplinær behandling av multiple agenesier – en kasus rapport.....	378
Roy Samuelsson, Bjørn Zachrisson: Interdisiplinært samarbeid: Behandling av en ung pasient med multiple agenesier og mikrodonti	464
Ala Ammin, Sigbjørn Løes og Inge Fristad: Herpes zosterinfeksjon – kliniske og diagnostiske utfordringer.....	918

FAGLIG DEBATT

Hans Jacob Rønold og Kjetil Reppen: Hvor er moralen?	179
--	-----

AKTUELT FAG

Lise Lund Håheim, Per Nafstad, Ingar Olsen, Per Schwarze, Kjersti S. Rønningen: C-reaktivt protein (CRP) varierer ved forskjellige kroniske lidelser	46
Vitenskapelig skjevpublisering?	177
Bjørn Grinde og Ingar Olsen: Betydningen av virus i oral helse.....	241
Oversiktsartikkel om fluorose og karies	385
Ellen C. Vigen, Per Skjelbred og Lasse A. Skoglund: Den gode henvisning. Hva bør en henvisning fra tannleger inneholde?.....	676
Ingar Olsen, Finnur Snorrason og Egil Lingaas: Bør pasienter med leddproteser få antibiotika før tannbehandling?.....	
Jørn A. Fridrich-Aas, Lars Reime, Kjetil Pedersen, Geir Støre og Ingar Olsen: Osteoradionekrose inneholder et bredt spektrum av dyrkbare og ikke dyrkbare bakterier.....	1057

DOKTORGRADER

Camilla Husvik: Kan Prostaglandin E ₂ og cyclooxygenase-2 ha viktige roller ved utvikling av munnhulekreft?	181
Jessica Lönn-Stensrud: Kan man forhindre biofilmrelaterte infeksjoner uten antibiotika?.....	242
Margaret Wandera: Tannhelse hos gravide kvinner og småbarn – studier fra Uganda.....	243
Sébastien Taxt-Lamolle: Surface structure, chemistry and bio-performance of Ti implants modified by hydrofluoric acid	681
Roya Sabetrasekh: Vekst av benceller på kunstige stillaser/platformer/støtteverk/biomaterialer.....	681
Elin Synnøve Hadler-Olsen: Mikromiljøets betydning for aggressiviteten av plateepitelkarsinomer i munnhule og hud.....	682
Carl Hjortsjö: Studies on the effect of hydrofluoric acid in prevention of early dental erosion	774
Odd Carsten Koldsland: Biologiske komplikasjoner relatert til orale implantater. Prevalens og risikoindikatorer	923
Elwalid Nasir: Tannhelsetjenesten i lys av hiv-epidemien i Sudan	924
Margareth Vislie Tamburstuen: Ameloblastin i skjelettet. En studie om uttrykk, regulering og mulig funksjon av ameloblastin i benrelaterte celler	984

AKTUELT

Prøveprosjektet videreføres i Hallingdal: Fasttannlegesuksess fortsetter	48
Helse- og omsorgsministeren besøkte Den offentlige tannhelsetjenesten: For å lytte og lære	51
Tidende på nett på nytt	52
Bakteriehemmende stoff gir patent til UiO	126
Hinder for etablering av midlertidig kompetansesenter på Østlandet: Mangel på penger.....	128
2010 blir tannlegenes IT-år	130
Fulldigitalisert fakultet	185
Ny dekan ansatt ved Det medisinske-odontologiske fakultet ved Universitetet i Bergen: Indremedisiner fikk jobben	187
Helsemyndighetene tar sikte på nasjonalt tannhelseregister: Er journalen egnet som datagrunnlag?	189
Helse Møre og Romsdal er verstingen med lange ventelister for kjeveoperasjoner: Lenge å vente på kirurgi	245
Ingen løsnings i sikte	246
Din europeiske kollega.....	247
Tannhelse blir tema også i 2013.....	320
Behandler pasienter fra Kirkens Bymisjon og Røde Kors' helsesenter i Oslo: Hjelper de svakeste	320
Panelundersøkelsen om arbeid og pensjonering 2007 og 2009: Trivsel og læring avgjør	324
Mye nytt fra NIOM	388
Norsk Helsenett er klar til å ta imot tannleger: Løp og kjøp!.....	390
Diagnoseverktøy på norsk – endelig	392
Ny rapport fra Statens institutt for rusmiddel-forskning (SIRUS): Behandling av rusmisbrukere godt i gang.....	394
Tidendes leserundersøkelse, mars 2010: Tidende holder stand	396

Økonomi- og klinikk situasjonen for odontologi ved Universitetet i Bergen: Rektor har tatt saken	470	Får pasientene den behandlingen de trenger? Gjeldende regler og gjeldende praksis (Pål-Espen Tannmand)	253
To store EU-prosjekter i Bergen	472	Kommentar til artikkeln ”Så påvirker ulike medisinske tilstand implantatbehandling” (Anders Öster)	254
Tannlegene går foran med informasjonssikkerhet	474	Bukker og havresekker (Øyvind Simonsen)	327
Folkehelsekonferansen 2010: Sundhedsloven 150 år – tilbakeblikk, status og fremtid	476	Kommentar til Simonsens innlegg fra NTFs president	328
Revitalisering i Bergen	478	Svar til Øyvind Simonsen: Bukker og havresekker (Inge M. Bruvik)	328
Reiseliv i 2010: København er et stykke unna	480	Kommentar til president Lyngstad og fylkestannlege Bruvik etter deres svar på Bukker og havresekker (Øyvind Simonsen)	399
NTF satser på fremtidens medlemmer	683	Dobbeltutdanning (Odd Langbach)	400
Torgersen-saken opp på nytt? Bittbeviset med nye øyne	777	Kommentar til Odd Langbach (Dorthe Holst)	401
Norske tannleger drar til New York	782	Kommentar til Odd Langbach: Dobbelt kompetanse og klinisk odontologisk kompetanse (Kjetil Reppen)	401
Utradisjonelt beger sparer miljøet	926	Vedrørende ”Får pasientene den behandlingen de trenger?” (Jan Inge Helvig)	402
Tannhelsetjenesten i Oslo 100 år: Alle var med på festen	930	Kommentar til Norsk Tannvernet bedrift? (Arnhild Sunde Seim)	482
Praksisnær forskning i tannhelsetjenesten: Mye å lære av forskningsenheter i allmennmedisin	931	Motivasjon og HMS (Jan Ingve Helvig)	483
Liten interesse for utveksling	1058	Burka på venteværelset hos tannlegen? (Sigmund Hov Moen)	691
Økende utfordring i nord og vest	1061	Svar til Sigmund Hov Moen (Jørn André Jørgensen, visepresident, NTF)	693
Kjeveortopedi 100 år: Fag og fest i tre dager til ende	1063	Løp og kjøp – problemer i bøtter og spann? (Roar Gommæs)	694
MØTER		Svar til Roar Gommæs (Jørn André Jørgensen, visepresident, NTF)	695
NTFs representantskap, 20. og 21. november:		Tennene tilbake til kroppen, datasikkerhet og NHN: Skynder vi oss feil vei? (Axel Bergman, Kim C. Johansen, Jon Myrbø, Tor E. Torbjørnsen, David Weichbrodt)	696
Mye status quo		Skynder vi oss feil vei? Svar til fem bekymrede kjeveortopedier fra NTFs visepresident	698
NTFs Forum for tillitsvalgte, Oslo, 9.–10. april, 2010:		NTF – Norsk Helsenett – Helfo, mer nytte enn skade? (Pål Espen Tannmand)	699
Store saker, stort engasjement		Sykepengene og sykeavbruddskassen (Atle Hagli)	700
NTFs Tariffkonferanse 2010, Gardermoen 10. og 11. mars: Opptakt til vårens vakreste		Kommentar til Atle Haglis innlegg (Per Franck Næss)	701
Samfunnsodontologisk forum 2010: Jubileumsforum mens vi venter		Er journalen egnet som datagrunnlag? – erfaringer fra et forskningsprosjekt (Stein Tessem)	702
Næringspolitisk forum, 10.-11. september, 2010:		Om å utjevne forskjeller. Fra Samfunnsodontologisk Forum i Haugesund 9.–11. juni (Dorthe Holst)	704
Fred og fordragelighet		Amalgam. Kommentarer og spørsmål (Arne Hedemark)	785
NTFs LANDSMØTE		Kommentarer og spørsmål om amalgam. Svar til Arne Hedemark (Aril Jul Nilsen)	786
Oppdragelse i åpningstalen		Hvor er Tannlegeforeningen? (Alexander Granholm)	787
Åpningsforedraget: Begeistring fryder		Svar til Alexander Granholm: Hvor er Tannlegeforeningen? (Carl-Henrik Gullaksen)	787
Vel blåst!		Som å pisse i bukse når du fryser (Kristoffer Øksenholt)	788
Kronepreparering		Svar til Kristoffer Øksenholt (Martin Feldmann)	788
Beintap fra en protetisk synsvinkel		Norsk Helsenett: Hvorfor er visepresidenten vag og lite konkret? (Reinert Amundsen)	935
Kompositter – ett skritt videre?			
Mye nytt fra NIOM			
På go’ fot med seg selv			
Fem på direkten			
NTFs informasjonsmøte 2010			
Nordental 2010: God oppslutning, god bredde			
Hva serverer utstillerne?			
KOMMENTAR OG DEBATT			
Er NTF redd for å ta konkrete standpunkt?			
Ny tannhelsepolitikk (Stein Tessem)			59
Trenger vi NTF? (Reinert Amundsen)			133
Får pasientene den behandlingen de trenger? (2) (Per Hamre)			191
Svar på innlegg fra tannlege Per Hamre (Tove Broback og Lars Inge Byrkjeflot)			193
Norsk Tannvernet bedrift? (Gunhild Vesterhus Strand)			251
Svar til professor Gunhild Vesterhus Strand: Norsk Tannvern – en god medspiller i opplysningsarbeidet (Turid Album Alstad)			252

Svar til Reinert Amundsen (Jørn André Jørgensen).....	936
Kommentar til Solheim og Brandtzæg (Ola Tellesbø).....	937
Trenger DU helsenett? (Praksiseierforeningen, v/Jon Arne Gangvik Østgård).....	1011
Feil på feil fra Østgård og Praksiseierforeningen.....	1012
Feil å være uenig med visepresident Jørgensen? (Jon Arne Gangvik Østgård).....	1066
Ikke feil å være uenig – med noen. (Jørn André Jørgensen, visepresident, NTF)	1068
JA – jeg trenger Norsk Helsenett (Bjørn K. Brevik)....	1069

KRONIKK

Knut Aarbakke, leder i Akademikerne: Likelønn skapes også lokalt	404
--	-----

PRAKSISDRIFT

Annonsering av kompetanse har skapt hodebry.....	62
Endret praksis for særfradrag ved store sykdoms kostnader ved tannbehandling	138
Godkjenning av implantatprotetikkompetanse – ny frist for innsending.....	141
Arbeidsgivere må på HMS-kurs	195
Husk årlig melding til Norsk Pasientskadeerstatning	196
Tannlegenes gjensidige sykeavbruddskasse: Generalforsamling 2010	199
Tannlegenes gjensidige sykeavbruddskasse: Assistenttannlegenes dekning	199
Vedtektsendringer for sykehjelpsordningen for tannleger	200
Nye registerhaier på ferde – ikke la deg lure!.....	527
Nye regler – krav om bedriftshelsetjeneste for virksomheter som driver med helsetjenester.....	258
Tannhelsesekretærer uten utdanning eller med annen utdanning.....	331
Valg av elektronisk pasientjournal – hva er viktig?.....	413
Ferie og feriepenger – hvilke regler gjelder?.....	414
Ansvar for informasjonssikkerhet.....	484
Hva gjør man når arbeidstakeren blir syk?	485
Lovpålagt bedriftshelsetjeneste i tannlegevirksomheter: Vurder tilbudene – sammenlign prisene	709
IT-utviklingen og NTFs rolle	710
Lønns- og arbeidsbetingelser for privatansatte tannhelsesekretærer	793
Husleiekontrakter: Hva bør man tenke på?.....	939
Arbeidsmiljøloven. Arbeidstakers rett til redusert arbeidstid	1014
Aldersgrense til besvær?.....	1070
Spør advokaten	62, 141, 259, 332, 414, 713, 794, 1015

DEN OFFENTLIGE TANNHELSETJENESTEN

Ambulering	260
------------------	-----

SNACK OM ETIKK

Etikkhjørnet, en nyskaping i landsmøte-sammenheng.....	335
Økonomi ved importert tannteknisk arbeid: Besparelse for pasienten eller økt inntjeningsmulighet for behandler?	417
Ny pasient på klinikken	489
Pasient eller kunde?.....	717
Pasient henvist til spesialist	797
Velkommen med innspill	943
Til pasientens beste!(?).....	1072

BOKNYTT.....	266, 420, 340, 422, 498, 729
--------------	------------------------------

TIDENDES SOMMERHEFTE

Der Sahara begynner	530
Utfordringer som tannlege i Tsjad.....	534
En reise utenfor allfarvei	538
Torbjørn Nilssons vinlandsferd	541
Betraktninger fra Washington DC.....	544
Ørneland. Dikt av Thorleif Auerdahl	547
Wenn jemand eine Busfahrt tut	548
Julius' karriere tok aldri av	550
Farvel til karies fra Karyes	554
Stadig aktiv og snart i 100!.....	558
Vernet fred og ro	560
Befriende med nytt yrke	564
Feiret 50-årsdagen i bystyret	566
Tannhelsesystemet på Seychellene.....	570
Vårt eventyr i Sudan.....	574
Hva skal du lese? Hva kan du tilby en turist?.....	577
Fotografier av Espen Mortensen.....	521, 547, 553, 557

REISERAPPORTER

Minnefond for Knut og Liv Gard og for Frans Bergren: Betydning av spesifikk adhesjon for kolonisering av orale mikroorganismer.....	723
Kjeveortopedisk verdenskongress i Sydney, Australia	725
Reiserapport fra European Academy of Paediatric Dentistrys kongress 2010	726

LANDSMØTEPROGRAM OG KURSKATALOG

Landsmøteprogrammet 2010, nr. 9.....	593–656
Kurskatalog for våren 2011	829–888